

אמון ואי-אמון ביחסי דלילה ושמשון וביחסי דלילה והפלשתים (שופטים טז),

שיעור מס': 0-66-400

הרב אורי סמט orisamet@gmail.com

ד.	ג.	ב.	א.	
(טו) ותאמר אליו	(יג) ותאמר דלילה אל שמשון	(י) ותאמר דלילה אל שמשון	(ו) ותאמר דלילה אל שמשון	שאלת דלילה
איך תאמר אהבתיך ולבדך אין אתי זה שלש פעמים התלת בי ולא הגדת לי	עד הנה התלת בי ותדבר אלי כזבים הגידה לי	הנה התלת בי ותדבר אלי כזבים עתה הגידה נא לי	הגידה נא לי	
במה כחך גדול:			במה כחך גדול	
	במה תאסר	במה תאסר:	תאסר ובמה לענותך:	
(טז) ויהי כי הציקה לו בדבריה כל הימים ותאלצהו ותקצר נפשו למות:				תשובת שמשון
(יז) ויגד לה את כל לבו ויאמר לה	ויאמר אליה	(יא) ויאמר אליה	(ז) ויאמר אליה שמשון	
מורה לא עלה על ראשי כי נזיר אלהים אני מבטן אמי אם גלחתי	אם תארגי את שבע מחלפות ראשי עם המסכת:	אם אסור נאסרוני בעבתי חדשים אשר לא נעשה בהם מלאכה	אם נאסרני בשבעה יתרים לחים אשר לא חרבו	
וקר ממני כחי וחליתי והייתי ככל האדם:		וחליתי והייתי כאחד האדם:	וחליתי והייתי כאחד האדם:	
(יח) ותרא דלילה כי הגיד לה את כל לבו ותשלח ותקרא לסרגי פלשתים לאמר עלו הפעם כי הגיד לי את כל לבו ועלו אליה סרגי פלשתים ועלו הכסף בידם: (יט) ותלשנהו על ברקיה ותקרא לאיש		(יב) ותקח דלילה עבתי חדשים	(ח) ועלו לה סרגי פלשתים שבעה יתרים לחים אשר לא חרבו	הביצוע
ותגלח את שבע מחלפות ראשו ותחל לענותו ויסר כחו מעליו:	(יד) ותתקע ביד	ותאסרהו בהם	ותאסרהו בהם:	
(כ) ותאמר פלשתים עליך שמשון	ותאמר אליו פלשתים עליך שמשון	ותאמר אליו פלשתים עליך שמשון	(ט) והארב ישב לה בחדר	
		והארב ישב בחדר	ותאמר אליו פלשתים עליך שמשון	
ויקח משנתו ויאמר אצא כפעם בפעם ואנער והוא לא ידע כי ה' סר מעליו: (כא) ויאחזוהו פלשתים וינקרו את עיניו ויורידו אותו עזתה ויאסרוהו בנחשתים ויהי טוחן בבית האסורים:	וייקח משנתו ויסע את היתד הארג ואת המסכת:	וינתקם מעל זרעתי כחוט:	וינתק את היתרים כאשר ינתק פתיל הנערת בהריחו אש ולא נודע כחו:	התוצאה

1. תנו רבנן: שמשון בעיניו מרד שנאמר "ויאמר שמשון אל אביו אותה קח לי כי היא ישרה בעיניי", לפיכך נקרו פלשתים את עיניו שנאמר "ויאחזוהו פלשתים וינקרו את עיניו" איני והכתיב "ואביו ואמו לא ידעו כי מה' היא" כי אזל מיהא בתר ישרותיה אזל.

תניא רבי אומר תחילת קלקולו בעזה לפיכך לקה בעזה תחילת קלקולו בעזה דכתיב "וילך שמשון עזתה וירא שם אשה זונה וגו'", לפיכך לקה בעזה דכתיב "ויורידו אותו עזתה". והכתיב "וירד שמשון תמנתה" תחלת קלקולו מיהא בעזה היה.

(בבלי, סוטה ט ע"ב)

2. ותרא דלילה כי הגיד לה את כל לבו - מנא ידעה?

אמר ר' חנין אמר רבי: ניכרין דברי אמת.

אביי אמר: ידעה בו באותו צדיק דלא מפיק שם שמים לבטלה, כיון דאמר: "נזיר א-להים אני", אמרה: השתא ודאי קושטא קאמר.

(שם)

3. (יט) ותקרא לאיש - לשלוחן של סרנים.

(רש"י)

4.

(יח) כי הגיד לה את כל לבו - מהיכן ידעה אמרו רז"ל יודעת היתה אותה הרשעה באותו הצדיק שלא היה מוציא שם שמים לבטלה וכיון שאמר נזיר א-להים אני ידעה שהגיד לה את כל לבו.

ויש לפרש כי הכירה בדבריו כי אמת אמר לה כי אמר לה הסבה שבעבורו היה לו הכח ואמר וסר ממני כחי ולא אמר כן בשלשה פעמים אלא וחליתי כלומר יחלוש כחי מחוזק היתרים אך בפעם הזאת אמר וסר ממני כחי.

(יט) ותישנהו - וכן עשתה בכל הפעמים שאסרה אותו היתה מישנתו תחלה כדי שלא יבעט באסרה אותו וזה הוא שאמר בפעם השלישית ויקץ משנתו ויסע את היתד הארג ואת המסכת.

ותקרא לאיש - לאיש המגלח, ופירוש ותגלח צותה לו שיגלח... או לקחה היא המספרים מיד האיש וגלחה אותו.

ותחל לענותו - אף על פי שגלחה אותו והוא ישן הרגיש בעצמו ענוי וחלוש בגלחה אותו:

(כ) אצא כפעם בפעם ואנער - כמו שהיה עושה בכל פעם ופעם שהיה מקיץ משנתו ומתחזק כן חשב לעשות הפעם הזאת ולהתחזק ופירושו ואנער מהשינה.

(רד"ק)

.5

(ט) ...ולא נודע כחו, רוצה לומר בשבירת היתרים לא נראה כחו, כי לא השתדל להתירם ולא נודע כחו ולא נתחזק בנתקו אותם, אבל עשה מהם כפתיל הנערת בהריחו אש.

(יג) וזכר ששמשון אחרי ששתי הפעמים הראשונים דבר את הכזבים בשנים האחרונים רצה לדבר אמת, אם לא שבפעם הראשונה מהשנים האחרונות ערב דברים בטלים עם האמת, ולכן בשני הפעמים הראשונים זכר שהיה חזקו ביתרים ושניהם היו מהתלות, ובשני פעמים האחרונים זכר שהיה כחו בשער ראשו, אם לא שבראשונה מהן לא ביארו כראוי ובאחרונה גלה את כל לבבו, ולזה התחיל לגלות שהדבר תלוי במחליפות ראשו שהוא השער, אבל לא גלה ענין הגלוח כי אם שתארוג את שערו עם כלי האורגים הנקרא מסכת...

(יז) ויגד לה את כל לבו. והנה ראתה דלילה שזה היה האמת בלא ספק, אם לפי שראתה שהזכיר שם שמים והיה מנהגו שלא לזכור שם שמים לבטלה כדברי חז"ל (שם), ואם לפי שהודיע לה הדבר בסבותיו שהוא היה נזיר א-להים מן הבטן, וראתה שהסכים עם זה מראה השער וענינו, ואולי ששמעה דלילה גם כן ענין אמו ומה שקרה לה עם המלאך בהריונה, ומכל זה הכירה שהאמת אתו, ואולי נשבע לה גם כן עליו...

(יט) ואמנם אמרו ותחל לענותו ויסר כחו מעליו, וכתבו המפרשים שהרגיש מיד בעצמו ענוי וחולשה. ואפשר שדלילה התחילה לענותו ביסורים וקשורים ושסר כחו מעליו ולא הרגיש בהם כראוי.

(ר' יצחק אברבנאל)

.6

(ה – שאלת הפלשתים): הם דרשו שני דברים, במה כחו גדול, ובמה יוכלו לאסרו, וכן שאלה בפעם הראשון, והוא לא השיב רק במה יוכלו לאסרו ולא על במה כחו גדול, ובפעם הב' והג' לא שאלה ממנו רק במה יוכלו לאסרו, ובפעם הד' חזרה לשאול רק במה כחו גדול?

(ו – שאלת דלילה הראשונה): ותאמר – וכן שאלה אותו על שני דברים הנזכרים.

(ז – תשובת שמשון לשאלה הראשונה): ויאמר אליה – והוא לא השיב לה רק במה יאסר ולא על במה כחו גדול, כאילו אינו יודע סבה לזה כי הוא בטבע, רק שבחן שבזה יאסר.

(י – שאלת דלילה השנייה): ותאמר דלילה כו' הנה התלת בי – רוצה לומר היא האמינה לו במה שאמר שאינו יודע במה כחו גדול, אבל אחר שהודה שיודע במה יאסר, אם כן למה דברת כזבים, ועתה הגידה נא לי האמת במה תאסר.

(יב) וינתקם כו' כחוט. רוצה לומר לא בקלות גדול כראשונים רק כחוט שהאדם הנותקו ינתקו במעט כח.

(יד) ותתקע – פה לא כתוב והאורב יושב בחדר, כי אחר שכזבה שתי פעמים לא שמו לב לדבריה.

(טו – שאלת דלילה הרביעית): ולא הגדת לי במה כחך גדול – אחר שכבר כזב לה ג' פעמים שבה לבקש השאלה הראשונה במה כחו גדול, אחר שלא יכלה עוד לבקש במה יאסר, שכבר כחש לה ג' פעמים, ואם תוסיף בזה לשאול יבין כי שרי פלשתים עמה בקושרים, לכן בקשה רק במה כחו גדול כאילו תרצה לדעת טבעו ותכונתו לא לדעת במה יאסר.

(מלבי"ם)

.7

(ט) ולא נודע – לא נתגלה אפוא סוד כוחו.

(יט) ותחל לענותו – מדרכו של אדם ישן להיחלץ, שלא מדעת, ממצב בלתי נוח. לפיכך ניסתה למשוך את אבריו ללוחצם ולסובבם כדי לעמוד על טיב תנועותיו ושיעור כוחו.

ויסר – נוכחה לדעת כי סר כוחו. אז כפתה אותו, כנראה, בחבלים (כך מלמדנו הפסוק הבא).

(דעת מקרא)

8. מערכות יחסיו עם הנשים הבאות אינן זהות. לתמנית הוא נישא, העזתית היא זונה, יחסיו עם דלילה הם מסוג אחר: לא ניכרת בהם הגדרה כלשהי כלל – דבר המותיר בידינו את האפשרות לראות בזה דווקא מערכת של קבע או שמא ההפך – להדגיש את הטווח הקצר. מכל מקום, היסוד הכספי והממוסד הקיים הן באשה החוקית והן בזונה, אינו קיים פה כלל. כביכול שמשון "תופס עצמאות", ומנישואין ברשות... הוא עובר ליחסים מזדמנים, ובסופו של דבר יוצר קשה ללא מחויבות חברתית עם דלילה שהיא היחידה הנזכרת בשמה. כביכול בקשריו עם דלילה הוא כבר מפגין חוסר עניין במסגרות ובמחויבויות חברתית או לאומית. מסתמנת נטישה של מסגרות החיים הישראליות במהלך חייו.

(ח' משגב, "סיפורי שמשון – עיון ספרותי רעיוני", הגיגי גבעה יג [תשס"ז], עמ' 133-134)

9. מתיפקודם הסטרוקטוראלי של מספרי השלימות בבניין יחידות ספרותיות נוצר כאמצעי מבני הדגם המספרי המדורג, היינו הדגם שמספר מרכיביו $1+X$ ובו המרכיב האחרון הוא המכריע. לפעמים דגם זה גלוי, שמות המספר נקובים בו, אך לרוב הדגם סמוי ומספר מרכיביו ייודע רק מתוך התבוננות ביחידה...

השכיח מכולם הוא הדגם שלושה-ארבעה... יחידה ספרותית או קטע ממנה המעוצבים בדפוסי הדגם הספרותי-מספרי שלושה-ארבעה (או שלושה + 1) עשויים ארבעה נדבכים: שלושת הנדבכים (או האברים) הראשונים חוזרים זה על זה או מונים שלושה אלמנטים שווי ערך ואין בהם בדרך כלל שינויים או התקדמות של ממש מאבר לאבר. באבר הרביעי חל המפנה החריף, השינוי, שהוא עיקרה ושיאה של היחידה.

(י' זקוביץ, "על שלושה... ועל ארבעה" – הדגם הספרותי שלושה-ארבעה במקרא, ירושלים תשל"ט, עמ' 2-3)

10. מהופעותיו של הדגם שלושה-ארבעה יש שהמפנה בא במפתיע באבר הרביעי, לאחר מצב סטאטי שנמתח על פני שלושה אברים, אך לפעמים האבר השלישי רומז על מה שעשוי להתרחש ומהווה את אבר המפנה... בדוגמות רבות אין המפנה מתבשר בשלושת האברים הראשונים והוא בא רק באבר הרביעי המנוגד לשלושת קודמיו.

(שם, עמ' 523-526)

11. בכל מקום שמוצאים אנו בתורה ובספרי נ"ך חזרה... (והם לא מעטים בחלק הסיפורי של המקרא) יש להשוות השוואה קפדנית בין שני הסיפורים, פסוק פסוק, מילה מילה, ויש לחפש אחר סיבות כל התוספות, ההשמטות, השינויים בסדר המילים, ובהחלפת הביטויים, כי בכל אלה רוצה התורה ללמדנו כי כל מילה אינה במקרה ובהזדמן. על הלומדים, כגדולים כקטנים, תקל בהרבה העבודה אם יראו את הפסוקים המקבילים זה מול זה בטבלה שתבליט את השינויים, ומראה העיניים יסייע להבין את סיבת השינוי.

(נ' ליבוביץ, עיונים חדשים בספר בראשית, ירושלים תשנ"ה, עמ' 366)

12. "וַתִּקְצֹר נִפְשׁוֹ לְמוֹת". אין עוד מקום בתנ"ך שבו מופיע צירוף המילים הזה... אותה התדפקות אלימה של דלילה על דלתותיו מבחוצ, אותה חקירה בלתי נלאית שלה... – מה הסוד שלך, מי אתה באמת, איזה אדם אתה מאחורי הסוד שלך ואיזה אדם תהיה בלעדי הסוד הזה? – עוררה בשמשון תחושה שאף אשה אחרת לא עוררה בו. שכן, אף שחשד במניעה, הרי היא היתה האשה האחת ששאלה אותו את השאלה הגדולה והמהותית של חייו; היחידה שידעה לשאול את השאלה הנכונה... ומשום כך, בתוך סערת הרגשות הסותרים והמסוכסכים שמעשיה חוללו בו, אפשר שהתעוררה בו גם תקווה זעירה שדלילה תהיה זו אשר תצליח גם לחלץ ממנו איזו "תשובה", איזה "פתרון חידה", הטבוע עמוק בתוכו ושאיפילו הוא עצמו לא הצליח להבינו עד תום. אולי אי-שם במעמקי נפשו, מתחת להררי השרירים, אמר לו קול שהנחישות של דלילה תהיה זו שתצליח לגאול מתוכו איזה "אני" שאינו מצליח להיגאל בשום דרך אחרת.

(ד' גרוסמן, דבש אריות – סיפור שמשון, תל-אביב תשס"ח, עמ' 117-118)